

ANUARI D'EMPREDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL 2022

CENTRE D'ESTUDIS I DE RECERCA EN EMPREDORIA I INNOVACIÓ SOCIAL (CREIS)

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Àrea de Desenvolupament
Econòmic, Turisme i Comerç

L'Anuari d'Emprenedoria, Economia i Innovació Social és una col·lecció d'accés obert promoguda i coordinada pel Centre d'Estudis i de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS), un centre de recerca interdisciplinària per a l'estudi del fenomen de l'emprenedoria i la innovació social, dels factors que el determinen i de l'impacte que els projectes socials susciten sobre l'economia en general i sobre les persones en particular. La col·lecció es planteja l'objectiu de tractar els diferents temes d'interès social des d'un doble vessant. Primer, des d'un punt de vista proper, vinculat al territori, i amb voluntat d'influir en la definició de les polítiques públiques. I segon, proporcionant la mirada àmplia i rigorosa amb què els experts, acadèmics i no acadèmics, poden analitzar aquests problemes, ajudar a comprendre'n l'origen, i indicar com cal gestionar-los i resoldre'ls de la millor manera possible.

El Anuario de Emprendimiento, Economía e Innovación Social es una colección de acceso abierto promovida y coordinada por el Centro de Estudios y de Investigación en Emprendimiento e Innovación Social (CREIS), un centro de investigación interdisciplinaria para el estudio del fenómeno del emprendimiento y la innovación social, de los factores que lo determinan y del impacto que suscitan los proyectos sociales sobre la economía en general y sobre las personas en particular. La colección se plantea el objetivo de tratar los diferentes temas de interés social desde una doble vertiente. Primero, desde un punto de vista cercano, vinculado al territorio, y con voluntad de influir en la definición de las políticas públicas. Y segundo, aportando la mirada amplia y rigurosa con que los expertos, académicos y no académicos, pueden analizar estos problemas, ayudar a comprender su origen, e indicar cómo hay que gestionarlos y resolverlos de la mejor manera posible.

The Yearbook in Entrepreneurship, Economy and Social Innovation is an open access collection promoted and coordinated by the Center for Studies and Research in Entrepreneurship and Social Innovation (CREIS), an interdisciplinary research center for the study of the phenomenon of entrepreneurship and social innovation, its causal factors, and the impact that social projects have on the economy in general, and people in particular. The collection sets itself the objective of dealing with the different topics of social interest from a double perspective. In the first place, from a close point of view, connected to the territory, and with the will to influence the definition of public policies. Second, providing the broad and rigorous view with which experts, academic and non-academic, can analyze these problems, help to understand their roots, and advise on how they must be managed and solved in the best possible way.

L'Annuaire en Entrepreneuriat, Économie et Innovation Sociale est une collection en libre accès promue et coordonnée par le Centre d'Études et de Recherche en Entrepreneuriat et Innovation Sociale (CREIS), un centre de recherche interdisciplinaire pour l'étude du phénomène de l'entrepreneuriat et l'innovation sociale, des facteurs qui la déterminent et de l'impact que les projets sociaux suscitent sur l'économie en général, ainsi que sur les personnes en particulier. La collection s'est fixé l'objectif de traiter les différents sujets d'intérêt social à partir d'une double perspective. Tout d'abord, d'un point de vue proche, associé au territoire, et avec la volonté d'exercer une influence sur la définition des politiques publiques. Ensuite, en apportant la vision élargie et rigoureuse avec laquelle les experts, universitaires ou non universitaires, peuvent analyser ces problèmes et faciliter la compréhension de leur origine, et indiquer comment il faut les gérer et les résoudre le mieux possible.

Editors / Editores / Editors / Éditeurs:

Marta-Patricia Aparicio y Montesinos, CREIS-UAB
Hector Sala Lorda, CREIS-UAB

Disseny i maquetació:

Servei de Publicacions de la UAB

Edició:

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
Edifici A. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès). Spain
sp@uab.cat
<https://publicacions.uab.cat>

ISBN (paper): 978-84-19333-27-8

ISBN (digital): 978-84-19333-28-5

Dipòsit legal: B-14604-2022

ANUARI D'EMPREDENDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL està subjecte a una llicència d'ús Creative Commons:

Reconeixement – No comercial – Sense obra derivada (by-nc-nd): no es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

Índex

Presentació	5
--------------------------	---

PART I. EXPERIÈNCIES TERRITORIALS

1. L'economia social i solidària al Vallès Occidental i al Vallès Oriental	11
Observatori del Vallès Occidental – Consell Comarcal del Vallès Occidental	
Observatori – Centre d'Estudis del Vallès Oriental – Consell Comarcal del Vallès Oriental	
2. Transformació social: concepte i projectes guardonats amb els Premis eines 2021	
Part A. El concepte de transformació social	41
Carolina Cubero Rivera, màster en Emprenedoria i Innovació Social per la UAB	
Part B. Seguiment dels projectes guardonats amb els Premis eines 2021	47
Ajuntament de Mollet del Vallès	
Ajuntament de Sant Cugat del Vallès	
Consell Comarcal del Vallès Occidental	
Consell Comarcal del Vallès Oriental	
3. Paisatge i economia social i solidària: una mirada a través dels sectors estratègics locals	59
Jordi Boixader, Diputació de Barcelona	

PART II. MONOGRAFIES

4. L'ús de l'anàlisi de cicle de vida dins de l'economia circular	91
Montse Meneses Benítez, <i>Departament de Telecomunicació i Enginyeria de Sistemes i CREIS, UAB</i>	
Ramon Vilanova Arbós, <i>Departament de Telecomunicació i Enginyeria de Sistemes i CREIS, UAB</i>	
5. Les alternatives a la distribució alimentària en un marc d'economia social i solidària	103
Josep Espluga Trenc, <i>Departament de Sociologia i IGOP, UAB</i>	
Guillem Sala, <i>Departament de Sociologia i CREIS, UAB</i>	
6. Balanç del cooperativisme 2021	117
Lorena Torró i Garrido, <i>direcció de CoopCat</i>	
7. La salut mental a Catalunya. Emprenedoria i transformació social	149
Enric Arqués, <i>psicòleg clínic i codirector de Fundació Joia</i>	
Miquel Domènech, <i>Departament de Psicologia Social i CREIS, UAB</i>	
8. Actituds emprenedores i aspectes socials de l'emprenedoria en l'àmbit universitari	163
Sebastian Aparicio, <i>Departament d'Empresa i CREIS, UAB</i>	
Andreu Turro, <i>Departament d'Empresa i CREIS, UAB</i>	
Joan Torrent-Sellens, <i>Estudis d'Economia i Empresa i Grup d'Investigació Interdisciplinària sobre les TIC (i2TIC), UOC</i>	
David Urbano, <i>Departament d'Empresa i CREIS, UAB</i>	

Presentació

L'ANUARI D'EMPREDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL sorgeix de l'esforç conjunt de la **Universitat Autònoma de Barcelona**, l'**Ajuntament de Mollet del Vallès**, l'**Ajuntament de Sant Cugat del Vallès**, el **Consell Comarcal del Vallès Occidental**, el **Consell Comarcal del Vallès Oriental** i la **Diputació de Barcelona**.

Aquestes entitats comparteixen l'objectiu de realitzar activitats de foment i promoció de l'empredoria i la innovació a fi d'estimular la creació d'activitat econòmica i social; de millorar la formació i la inserció sociolaboral de l'alumnat i la ciutadania; i també d'impulsar la recerca aplicada i un disseny eficaç de polítiques públiques, contribuint d'aquesta manera a la millora del benestar comú.

El fet de compartir objectius i interessos en els camps formatiu, científic, cultural, tecnològic, de transferència de coneixements i d'aplicació pràctica d'iniciatives emprenedores i d'impuls socio-econòmic ha conduït a la creació de la Càtedra d'Empredoria i Innovació Social, en el marc de la qual sorgeix aquest anuari.

L'ANUARI D'EMPREDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL és singular perquè ni té una estructura tradicional des del punt de vista acadèmic, ni és tampoc un informe divulgatiu o un mer recull d'estadístiques i indicadors. És un anuari que vol ser el més informatiu i rellevant possible tot tractant els diferents temes d'interès social des d'un doble vessant. Primer, des d'un punt de vista proper, vinculat al territori i amb voluntat d'influir en la definició de les polítiques públiques. I segon, proporcionant la mirada àmplia i rigorosa amb què els experts, acadèmics i no acadèmics, poden analitzar aquests problemes, ajudar a comprendre'n l'origen i indicar com cal gestionar-los i resoldre'ls de la millor manera possible.

El capítol 1, elaborat de manera conjunta per l'**Observatori-Centre d'Estudis del Vallès Occidental** i l'**Observatori-Centre d'Estudis del Vallès Oriental**, dona continuïtat a l'anàlisi realitzada en l'edició anterior de l'anuari i aprofundeix en l'estudi de les organitzacions que formen part del model d'economia social i solidària (EES) al Vallès Occidental i al Vallès Oriental. La naturalesa i composició d'aquestes organitzacions, el seu pes i la seva distribució en el territori català són alguns dels aspectes clau analitzats. En termes generals, el Vallès continua tenint un pes molt rellevant en el desenvolupament i en l'activitat d'aquest model econòmic alternatiu. Per exemple, el Vallès Occidental és la segona comarca, per sota del Barcelonès, en nombre de cooperatives a Catalunya, amb

468, i ocupa la mateixa posició quant a societats laborals (761); per la seva banda, el Vallès Oriental ocupa la sisena (192) i quarta posició (303), respectivament, i mostra també la seva rellevància en la conformació del teixit de l'ESS al territori català.

El capítol 2 se centra en la transformació social i està estructurat en dues parts dedicades al vessant més teòric i conceptual del terme, la primera, i al vessant més pràctic i operatiu, la segona. Partint de la teoria del canvi i en un sentit de baix a dalt, **Carolina Cubero**, de la **UAB**, defineix en la primera part els requisits que han de reunir els projectes de transformació social, tant si són d'àmbit individual com comunitaris, i explica com poden esdevenir motors de transformació social en l'àmbit polític. La segona aportació, redactada per les respectives **àrees de Desenvolupament Local** dels **ajuntaments** de **Mollet del Vallès** i de **Sant Cugat del Vallès**, presenta l'evolució de quatre organitzacions guanyadores dels Premis eina 2021: Cohabitatge Social, de Mollet del Vallès; La Sària-Ecodistribució, SCCL, de Sabadell; Un Pas Endavant per la Inclusió Laboral, de la Fundació Vivers de Bell-lloc, de Cardedeu; i Technogirls Innovation, de l'Associació Technogirls, de Barcelona. Aquesta evolució, narrada pels seus promotors i promotores en primera persona, revela claus comunes del seu èxit en un context post-COVID, com ara: tenir objectius socials per sobre dels beneficis econòmics; una bona difusió a través de les xarxes; el compromís per l'interès col·lectiu; la solució de problemes i reptes mitjançant la innovació social; i la col·laboració, el coaprenentatge, la solidaritat i els valors compartits per un món millor i més just.

El capítol 3, a càrrec de **Jordi Boixader**, de la **Diputació de Barcelona**, tracta el paisatge com a actiu estratègic de l'economia social i solidària. El paisatge ja no és un lloc per ocupar, sinó una infraestructura que sustenta un ventall ampli d'activitats productives estretament vinculades a les característiques físiques del territori i a la seva percepció. El text parteix, d'una banda, de les tendències actuals de valoració del paisatge i, de l'altra, de la identificació dels sectors econòmics de la planificació estratègica urbana al Vallès Occidental i al Vallès Oriental. Amb aquest doble pla de valors i sectors, es presenten més de cent iniciatives que mostren que l'ESS augmenta la capacitat pública i col·lectiva del paisatge. L'ESS vallesana presenta una sensibilitat paisatgística elevada i, actualment, fa una contribució important a la construcció d'un territori socialment innovador, incloent-hi l'aportació d'eines fonamentals per a la transició ecològica.

El capítol 4 ha estat elaborat pels professors **Montse Meneses** i **Ramon Vilanova**, **CREIS** i **UAB**, per mostrar d'una manera divulgativa la importància i la necessitat de canvi d'un paradigma d'economia lineal cap a un paradigma d'economia circular. L'economia circular té per objectiu assolir un model de producció i consum més eficient, resilient i que preservi els recursos dins d'un cicle continu que n'optimitzi el valor. D'aquesta manera, l'economia circular transforma el model lineal d'extreure, fabricar, usar i llençar en un model amb cadenes de valor en xarxa, tancades o circulars, que fan un ús òptim dels recursos. El capítol presenta l'eina Anàlisi de Cicle de Vida, una metodologia impulsada per la Comissió Europea que ens ha d'ajudar en el canvi de paradigma amb l'objectiu de poder reduir l'impacte ambiental de l'activitat socioeconòmica i encarar amb més garanties l'agenda 2030 de les Nacions Unides i l'assoliment dels Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS).

A continuació, **Josep Espluga**, **UAB** i **IGOP-UAB**, i **Guillem Sala**, **UAB** i **CREIS-UAB**, reflexionen sobre els riscos del grau de concentració de la distribució alimentària a Catalunya i fan una radiografia de les xarxes alimentàries alternatives que proliferen pel territori català, de la seva evolució recent i dels obstacles que es troben per constituir una alternativa viable al sistema de distribució hegemònic. Conclouen que prendre's seriosament els ODS de l'ONU, els compromisos de descarbonització de la Cimera de París pel canvi climàtic, o les estratègies que acompanyen el Pacte Verd Europeu de la Unió Europea (Biodiversitat i Farm to Fork), requereix transitar vers un sistema agroalimentari més equilibrat i just. Sobre la base dels exemples i les bones pràctiques ja existents, apelen a la limitació de finançament públic cap al model agrari industrialitzat, agroexportador i dependent de la gran distribució, i reclamen una aposta decidida de les polítiques públiques per

facilitar infraestructures que permetin generalitzar el model agroecològic basat en xarxes alimentàries territorialitzades. I no es tracta de promoure un model 'alternatiu', sinó que aquest esdevingui una opció a l'abast de tothom.

El capítol 6, de **Lorena Torró, Confederació de Cooperatives de Catalunya**, fa un balanç de la situació del cooperativisme el 2021, encara sota els efectes de la crisi de la COVID-19. S'hi exposen les principals accions impulsades pel moviment cooperatiu, les fites assolides i les principals polítiques orientades al reconeixement, la promoció i el foment del cooperativisme, en particular, i de l'economia social i solidària, en general. Elements especialment significatius són la participació del cooperativisme en el Pacte Nacional per a la Indústria 2022-2025, l'aprovació al Parlament de Catalunya d'una moció que reconeix la importància de l'ESS i el Pla d'acció per l'economia social impulsat per la Comissió Europea per al període 2021-2030.

Enric Arqués, codirector de la **Fundació Joia**, i **Miquel Domènech, CREIS-UAB**, expliquen els orígens del model català d'atenció als problemes de salut mental, inicialment basat en una xarxa d'hospitals psiquiàtrics dependents de les diputacions provincials i amb alguns recursos de la Seguretat Social. Partint d'una situació en què l'internament en manicomis constituïa la resposta habitual als problemes de salut mental, van sorgir diferents iniciatives de reforma psiquiàtrica per part del sector més jove dels professionals de l'àmbit, que coneixien de primera mà experiències europees desinstitucionalitzadores en les quals volien emmirallar-se. Aquestes iniciatives i la consegüent transformació del sector constitueixen un exemple de la incidència que l'emprenedoria social ha tingut en la definició i consolidació d'un servei públic socialment tan sensible com el de l'atenció als problemes de salut mental.

Finalment, **Sebastián Aparicio, Andreu Turró i David Urbano, CREIS i UAB**, juntament amb **Joan Torrent-Sellens, UOC**, proposen una anàlisi de les actituds emprenedores i dels aspectes socials de l'emprenedoria en l'àmbit universitari. Malgrat que disposem de nombroses investigacions acadèmiques sobre els factors que originen les iniciatives emprenedores, encara hi ha dubtes sobre com s'incentiva i es genera l'emprenedoria. En aquest context, el capítol utilitza dades GUESSS (Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey) de l'any 2021 d'una mostra representativa d'estudiants de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) per demostrar que els entorns familiar i universitari contribueixen a fomentar de forma rellevant l'emprenedoria entre el col·lectiu universitari analitzat, alhora que incrementa la intenció dels/de les estudiants de resoldre problemes socials. Aquests resultats poden ser d'utilitat pel que fa al (re)disseny de polítiques de foment de l'emprenedoria, social i comercial, tant des de l'àmbit universitari com des del governamental.